

Column

Milieuzorg en milieuresearch

Luc van Zutphen

Zorgen om en zorgen voor het milieu nemen een belangrijke plaats in in ons dagelijks leven.

Degenen die daarvan nog niet overtuigd zijn doen er goed aan eens kennis te nemen van de zwerm aan overheidspublicaties die op milieugebied zijn verschenen. Vooral de ministeries van VROM en Landbouw Natuurbeheer en Visserij beijveren zich om ons milieubewust te maken, maar wat belangrijker is, in actie te laten komen. Een wandeling van vijf minuten langs de publikatiestand bij de SDU leverde mij al 10 brochures op.

De voorlichters weten dat de simpele cijfers aanspreken en hun psychisch effect niet kunnen missen. Wat bijvoorbeeld te denken van de volgende openingsstatement in een brochure van Landbouw: 'Een koe produceert per dag zo'n 60 liter dunne mest, een fokzeug 16 liter en een mestvarken 4,5 liter.'

In 1991 werd in Nederland ongeveer 90 miljoen ton dierlijke mest geproduceerd; rundvee-, varkens-, pluimvee- en vleeskalverenmest. Dat is 10 miljoen ton meer dan de inhoud van de olietanker 'Braer' die begin januari van dit jaar op de rotsen liep in de Shetlands en 30 miljoen ton te veel volgens het nationale milieubeleidsplan NMP plus. De hele bups wordt – soms na een korte opslagperiode – over de vaderlandse akkers en weiden uitgereden. Wij weten het allen, wij ruiken het allen. De wind strijkt zacht over de bemeste velden en zorgt ervoor dat het niemand kan ontgaan. Noch de wandelaar, de fietser of de automobilist.

In het een dezer dagen verschenen boek 'State of the World 1993' voorspellen de auteurs Flavin en Young dat de zorg voor het milieu de drijvende

kracht wordt achter een 'tweede industriële revolutie'. Een dramatische ommekeer van de wereldeconomie staat ons te wachten. 'Vieze' industrieën zoals bijvoorbeeld chemie en mijnbouw zullen naar hun mening zwaar worden getroffen. Er zal een steeds groeiende markt voor 'groene' materialen en daarmee samenhangende diensten ontstaan. Daarbij zal de aandacht vooral gericht zijn op de ontwikkeling van alternatieven voor fossiele brandstof en lichtgewicht vervangers van staal. De transformatie naar dit nieuwe type economie zien de schrijvers als de grootste uitdaging die het bedrijfsleven ooit heeft gekend.

Milieu-acties en -normen activeren ook het denken en handelen van de vele stakeholders in onze samenleving. Van consumenten en actiegroepen, van overheden en regelgevers en als het goed is in de eerste plaats van producenten en ondernemers.

Vooral de laatstgenoemde categorie wordt veel verweten. Er wordt steeds kritischer gekeken hoe bedrijven met de voor hen relevante milieuaspecten omgaan. Voor een aantal bedrijven is die milieuproblematiek bijzonder complex. Daarbij kan worden gedacht aan stofgebonden, procesgebonden of lokatiegebonden aspecten en hun effecten op bodem, water, lucht, afvalstoffen en eventuele geluidshinder.

En omdat tegelijkertijd de claimbewustheid – vooral vanwege produkt- en risico-aansprakelijkheid – in ons land toeneemt, komt er ingeval

Prof. L.C. van Zutphen, registeraccountant, is hoogleraar Accountancy aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Lid van de Orde van Organisatiekundigen en -adviseurs. Voorzitter van het Limperg Instituut.

van milieuschade vaak een zware (bewijs)last op de schouders van de ondernemer te rusten.

Het is dan ook in het belang van de onderneming om zorg te besteden aan de milieu-effecten van de bedrijfsuitoefening. Verspilling van grondstoffen, toenemende kosten van afvalverwerking, commerciële risico's en dreigend reputatieverlies; het zijn allemaal goede zakelijke redenen om het milieuprobleem serieus te nemen.

Bedrijfsmilieuzorg en milieuzorgsystemen vormen een onmisbare ondernemingsfunctie.

Managers, controllers en accountants worden de laatste tijd rijkelijk voorzien van literatuur en trainingen op het terrein van milieuzorg en milieubeheersing. De recente publikatie van het Limperg Instituut 'Milieu en Accountant' vormt daarvan een goed voorbeeld. Op een beknopte en heldere manier wordt de lezer ingeleid in de reeks van vraagstukken rond de opzet en de werking van deze systemen. De recente wetgeving, beleid, organisatie, administratie, rapportering, jaarverslaggeving, milieu-audit en de relatie met de reguliere accountantscontrole; het komt alles op een evenwichtige manier aan de orde.

Verleggen wij nu de aandacht naar de tweede activiteit in de titel van deze column: de milieuresearch.

Zoals uit het hiervoorgaande blijkt is milieuzorg vooral intern gericht. Er wordt uitgegaan van risico's, doelstellingen, normen en actiepunten die het bedrijf vooral van buitenaf worden opgelegd. Als het om milieurisico's en -effecten gaat wordt in onze maatschappij vaak veel voor zoete koek aangenomen. Wat politici, voorlichters en de media beweren wordt door velen meestal kritiekloos aangenomen. Dat is overigens niet verbaazingwekkend; de doorsnee-burger mist over het algemeen de nodige milieudeskundigheid. Het is verheugend dat sinds kort aan deze leemte al in de basisopleiding aandacht wordt besteed.

Soms wordt de voorlichting opgezet volgens het 'scare-them-to-death'-principe; bijvoorbeeld als het nodig is om snel een breed draagvlak te creëren. Emotie en politiek treden dan helaas in de plaats van nuchtere beschouwing en wetenschappelijk onderzoek.

Het is uiteraard niet denkbeeldig dat wij op deze manier vanuit het bredere en macro perspectief van Moeder Aarde met de verkeerde dingen bezig kunnen zijn of onze prioriteiten niet juist hebben bepaald. Met andere woorden wat is goed en wat is fout voor ons milieu, voor de oceanen, de atmosfeer, de biosfeer en dergelijke. Wat is wetenschappelijk onderzocht en vastgesteld en wat is nog onzeker.

Over deze en andere thema's gaat een onlangs verschenen en zeer lezenswaardige publikatie van Prof. Dr. C.J.F. Böttcher, onze ook internationaal bekende landgenoot. Een van de oprichters van de Club van Rome en 'environmentalist' van het eerste uur. Het boekje is getiteld 'Science and Fiction of the Greenhouse Effect and Carbon Dioxide'.¹ In dit interessante geschrift geeft Frits Böttcher zijn analyse en inzichten over het zogenaamde broeikaseffect en de relatie met de door de mensheid veroorzaakte uitstoot van CO₂ vooral als gevolg van het massale gebruik van fossiele brandstoffen. Het boekje richt zich niet alleen op deskundigen op dit gebied, 'but also and particularly at policymakers and other interested members of the community not being specialists.' Op een heldere en kritische manier worden alle recente rapporten en internationale verdragen doorgenomen, vooral op wetenschappelijke onvolkomenheden en onzekerheden. Van en met de rapporten van het Intergovernmental Panel on Climate Change tot en met de in juni 1992 gepubliceerde Rio Declaration on Environment and Development. Met twee avonden aandachtig en geboeid lezen kan men de eigen kennis over deze levensbelangrijke materie sterk vergroten en wordt men deelgenoot van een aantal verrassende observaties, conclusies en stellingen van de schrijver. Hieronder volgt een aantal zo goed mogelijk uit het Engels vertaalde passages:

- De bestudering van wereldwijde klimaatveranderingen is multidisciplinair van karakter en is uitzonderlijk complex.
- De veronderstelling dat ons klimaat kan worden gevat in met de computer verwerkbare mathematische modellen onderschat in grove mate de enorme complexiteit van het systeem atmosfeer – oceanen – biosfeer en het

feit dat de invloed van waterdamp, als de belangrijkste regulator van dat systeem, niet te berekenen is.

- De stelling dat het percentage CO₂ in onze atmosfeer in de komende eeuw zal verdubbelen - een uitgangspunt in alle klimaatmodellen - onderschat de zelfregulerende krachten van het systeem Aarde.
- De alarmerende aankondigingen dat een mogelijke temperatuurstijging op aarde (global warming) zal leiden tot een aanmerkelijk hoger zeeniveau is een van de zwakst onderbouwde beweringen in de voorspellingen over de consequenties van het toenemend percentage van zogenaamde atmosferische broeikasgassen.
Als een dergelijke temperatuurstijging zich overigens zou voordoen dan is een daling van het zeeniveau meer waarschijnlijk.
- Het wijdverspreide en gezaghebbende Brundtland-rapport heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de idee dat wereldwijde temperatuurstijgingen moeten worden gezien als een hoofdprobleem voor toekomstige generaties.
- Waterdamp, veruit het belangrijkste broeikasgas en de belangrijkste regulerende factor van het systeem Aarde wordt genegeerd in 'The Climate Treaty' van de Verenigde Naties. Dit betekent dat wetenschappelijk gezien dit verdrag op drijfzand is gebaseerd.
- Energie is voor de economie wat CO₂ is voor de plantenwereld: een van de dominante voorwaarden voor verdere ontwikkeling. Deze vaststelling verdient zeer serieuze overweging, vooral door politici en economen die al te gemakkelijk pleiten voor bijvoorbeeld een forse energiebelasting of soortgelijke ingrepen in het subtiele netwerk van economische verhoudingen.
- De cruciale vraag voor beleidsmakers is hoeveel wetenschappelijke onzekerheid acceptabel is alvorens drastische milieumaatregelen te treffen.
- Verwijdering en opslag van CO₂ is de enige realistische optie indien het noodzakelijk zou zijn om toename ervan in de atmosfeer te beperken.

- Op het gebied van milieuresearch dient de hoogste prioriteit te worden toegekend aan onder meer:

- het intensiveren van het onderzoek der oceanen ten aanzien van alle aspecten. Oceanen zijn van primaire betekenis voor ons klimaatstelsel;
- research van de chemische processen die plaatsvinden in de hogere lagen van de atmosfeer;
- research gericht op industriële verwijdering en opslag van CO₂.

Als u lezer deze gecomprimeerde en daardoor beperkte weergave van de opvattingen van Böttcher leest zal het u wellicht vergaan als de schrijver van deze column. Twijfel en vragen vernieuwden zich over zaken die eerder als vaststaand werden aangenomen. Dat is een nuttig effect voor iemand die verstandige dingen wil doen in bedrijf en maatschappij.

Belangrijker is echter dat milieuzorg en -beheersing in bedrijven alleen maar zinvol en verantwoord zijn als er ten aanzien van de extern bepaalde doelen en normen ook voldoende wetenschappelijke basis en motivering bestaat. Voor het door Böttcher behandelde deelgebied lijkt dit nog allerm minst het geval te zijn. Voor andere specifieke deelproblemen liggen de kaarten denk ik anders. Zure regen, giftige grond, olievervuiling en het verdwijnende regenwoud zijn enkele zorgelijke voorbeelden.

Milieuresearch gaat aan milieuzorg vooraf en dient met kracht te worden voortgezet en even krachtig gesteund door overheid en bedrijfsleven. Want de volgende stelling uit Böttchers boeiende brochure zal denk ik door niemand worden betwist:

'Climate change, either introduced by astronomical influences, by natural catastrophes or by human influences is a subject of increasing importance.'

Noot

1 Prof. Dr. C.J.F. Böttcher, 'Science and Fiction of the Greenhouse Effect and Carbon Dioxide'.
The Global Institute for the Study of Natural Resources,
's-Gravenhage 1992.